

У КАНЦЫ Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Германіі, яе саюзнікаў знаходзілася 10 181 000 грамадзян СССР, у тым ліку 5 662 000 мірнага насельніцтва і 4 552 000 ваеннапалонных. З Беларусі немцы вывезлі амаль 400 тысяч чалавек.

28 жніўня 1944 года Дзяржаўны Камітэт Абароны прыняў першую афіцыйную пастанову па пытаннях рэпатрыяцыі: "Аб арганізацыі прыёму савецкіх грамадзян, што вяртаюцца на радзіму, якія былі прымусова вывезены немцамі, а таксама якія па розных прычынах апыну-

У рабоце па вяртанню савецкіх грамадзян на радзіму прымалі ўдзел і дзеючыя франты. У дырэктыве Вярхоўнага Камандавання Чырвонай Арміі камандуючым 1 і 2 Беларускамі, 1, 2, 3, 4 Украінскімі фронтамі ад 1 мая 1945 года гаворыцца: "Ваенным Саветам франтоў сфарміраваць у тылавых раёнах лагеры для размяшчэння і ўтрымання былых ваеннапалонных і савецкіх грамадзян, якія рэпатрыююцца, на 10 000 чалавек кожны. Усяго сфарміраваць на 2-м Беларускам фронце — 15, на 1-м Беларускам — 30, на 1-м Украінскім — 30, на 4-м Украінскім фронце — 5, на 2-м Украінскім

РЭПАТРЫЯЦЫЯ

ВЯРТАННЕ ДАДОМУ

за памежнай лініяй паміж СССР і Польшчай". Для яе выканання СНК БССР 29 жніўня 1944 года таксама прыняў адпаведную пастанову.

З уступленнем савецкіх войск на тэрыторыю Германіі пачалося вызваленне савецкіх людзей з нямецкай няволі і вяртанне іх праз франтавыя і пагранічныя фільтрацыйныя лагеры і прыёмна-размеркавальныя пункты. Для хутэйшага вяртання вызваленых грамадзян дадому ў кастрычніку 1944 года пры Саўнаркоме СССР было створана Цэнтральнае ўпраўленне па справах рэпатрыяцыі на чале з упуўнаважаным СНК СССР генералам П. Голікавым. Адрэзкі рэпатрыяцыі былі заснаваны пры СНК РСФСР, Украіны, Беларусі, Малдавіі, Латвіі, Літвы і Эстоніі, на ўсіх франтах, пры выкананых мясцовых Саветаў, тэрыторыі якіх падвергліся варожай акупацыі. Такі адрэз пры СНК БССР (у 1950 годзе рэарганізаваны ва Упраўленне перасялення і рэпатрыяцыі пры Савецкім Міністраў БССР) з верасня 1944 па сакавік 1953 года ўзначальваў І. Баркоў.

Ужо ў верасні 1944 года ў Брэсце, Гродне, Ваўкавыску, Высока-Літоўску і Пружанах былі створаны праварачна-фільтрацыйныя пункты, што спачатку забяспечвала прыём і часовае ўтрыманне на гэтых пунктах грамадзян, якія вярталіся з Германіі. Пазней, у першай палове 1945 года, у БССР былі створаны ў кожнай вобласці адрэзкі па рэпатрыяцыі і прыёмна-размеркавальныя пункты. Апрача гэтага, для абслугоўвання харчаваннем транзітных рэпатрыянтаў на вузлавых станцыях Орша і Лунінец былі адкрыты прадуктовыя пункты. Да ліпеня 1945 года на тэрыторыі БССР былі адкрыты і функцыянавалі 11 зборна-перасыльных пунктаў на 110 000 чалавек: у Брэсце (2), на станцыі Бяроза-Картузская (2), на станцыі Бронная гара (1), у Гродне (3), Ваўкавыску (1), на станцыі Масты (1) і на станцыі Лясная (1).

— 10, на 3-м Украінскім фронце — 10 лагераў...

Праверку былых ваеннаслужачых Чырвонай Арміі — у спецыяльных на органы контрразведкі "Смерш", цывільных асоб — на камісіі НКВС, НКДБ, "Смерш".

І. Сталін".

На зборна-размеркавальных пунктах у Ваўкавыску і Гродне работа пра прыёму і адпраўцы рэпатрыюемых праходзіла бесперабойна, а вось на брэсцкіх праварачна-фільтрацыйных і зборна-размеркавальных пунктах справы ішлі складаней. Штодзённа ў Брэст прыбывала па 1,5 тысячы, а ў іншыя дні і да 3 тысяч рэпатрыюемых. І яны затрымліваліся на пунктах па некалькі дзён. Гэта выклікала цяжкасці і ў забеспячэнні хлебам, і ў адпраўцы да месца сталага жыхарства з-за недахопу вагонаў і г. д.

СНК БССР накіраваў у Брэст групу рэспубліканскіх кіруючых работнікаў на чале з намеснікам Старшыні СНК БССР К. Кісялёвым для прыняцця мер па ліквідацыі недахопаў, якія мелі месца ў рабоце брэсцкіх праварачных і перасыльных пунктаў. Дапамога групы з Мінска дазволіла неўзабаве рэзка палепшыць работу пунктаў. Звыш 10 тысяч рэпатрыюемых, якія знаходзіліся на пункце, былі адпраўлены да месцаў жыхарства.

Савецкі ўрад быў зацікаўлены ў хутэйшай і больш поўнай рэпатрыяцыі сваіх грамадзян не толькі з эканамічных прычын. Ставілася мэта стварыць міжнародны палітыка-ідэалагічны рэзананс на карысць СССР як гуманнай дэмакратычнай дзяржавы. 22 мая 1945 года прадстаўнікі ЗША, Вялікабрытаніі і Францыі падпісалі прапанаваны савецкім урадам документ, які замацоўваў прыярытэты абавязковай рэпатрыяцыі савецкіх грамадзян у савецкай зоне акупацыі ў дзян. У савецкай зоне акупацыі выніку агітацыі рэпатрыяцыя ажыццяўлялася паспяхова. У лагерах для бежанцаў і перамяшчаных асоб у зонах акупацыі

(Заканчэнне на 4-й стар.)

"ПАН ТАДЭВУШ" У НАЦЫЯНАЛЬНЫМ МУЗЕІ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ

ШЛЯХ ДА МІЦКЕВІЧА

Адам Міцкевіч і яго творчасць — культавыя для палкаў, нацыянальнай рысай якіх ёсць абвостранае пачуццё патрыятызму. Вайда з Альбрэхскім маюць намер зрабіць кінаверсію "Пана Тадэвуша". Напэўна, гэта будзе цудоўна. Але пакрысе і ўсё больш упэўнена беларусы ўсведамляюць сваю крэўную і духоўную сувязь з Геніем паззі. На ўсё жыццё ён быў закаханы ў свой край (наш край), яго людзей, песні, паданні, казкі... Яго "Пану Тадэвушу" наогул можна прысвяціць культуралагічнае даследаванне кшталту "Беларусь пачатку XIX стагоддзя ў люстэрку пазмы Адама Міцкевіча "Пан Тадэвуш". Нашы суайчыннікі ўжо пачалі чытаць і асэнсоўваць пазму менавіта так.

Юбілей Міцкевіча адзначаецца на Беларусі досыць выразнымі правамі. У Музеі гісторыі беларускай літаратуры — выстава з гэтае нагоды, у Нацыянальным мастацкім музеі — таксама выстава сучасных мастацтваў "Шлях да Міцкевіча", у Нацыянальнай бібліятэцы экспанаваліся творы пазта з бібліятэчных фондаў і выдатная па сваёй рэпрэзентатыўнасці перасоўная выстава з

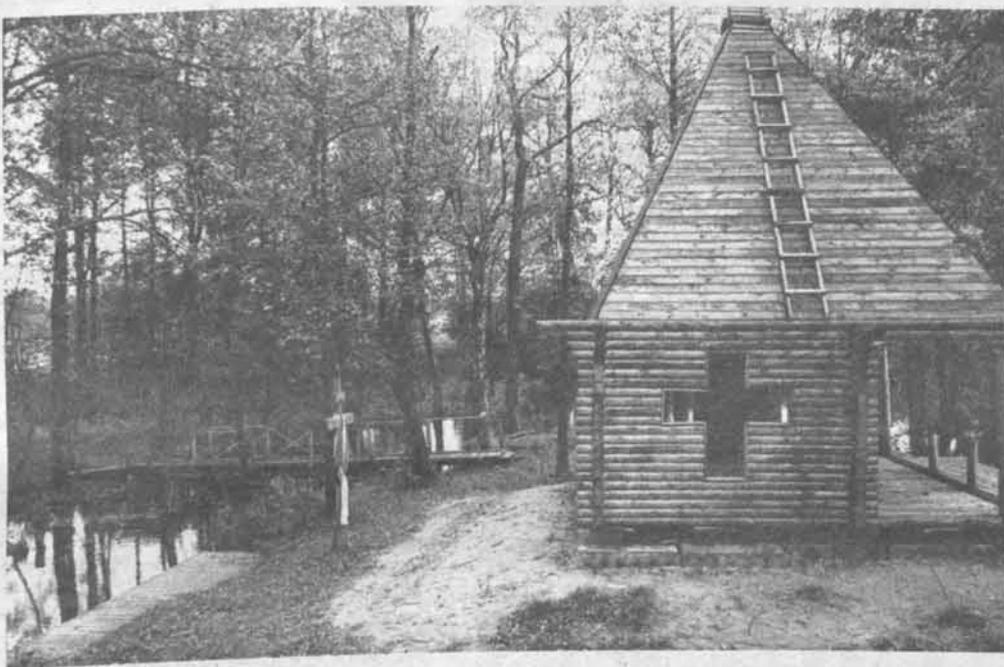
Старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір ПЛЕП прадстаўляе юбілейнае выданне.

Польшчы, Скарынаўскі цэнтр падзіў навукую канферэнцыю, у Завосці адкрыўся музей-сядзіба, у Навагрудку — пашырэнне экспазіцыі. Нацыянальны друк адгукнуўся шэрагам выданняў, кожнае з якіх заслугоўвае апладысмантаў. Каралём сярод іх выглядае

трохмоўны фаліант пазмы "Пан Тадэвуш", упрыгожаны элегантнымі акварэлямі Васіля Шаранговіча, майстра, які шмат што адчуў і пачуў у радках пазмы. Прадмову да гэтага выдання чытаеш ад першага да

(Заканчэнне на 6-й стар.)

БЛАКІТНАЯ КРЫНІЦА

Блакiтная крыніца — так называюць у Слаўгарадзе крыніцу святой вады, якая, акрамя лекавых уласцівасцей, па сваёму знешняму выглядзе сапраўды блакiтная. З незабыўных часоў б'е гэтая крыніца каля вёскі Кліны, а вада ў ёй такая чыстая і багатая серабром, што, знаходзячыся ў ёмістасці да паўгода, не закісае. Жыхары гэтай невялікай вёсачкі, праз

якую крынічная вада працякае ў Сож, нават не капалі ў сябе калодзеж, а карысталіся вадай з крыніцы. Мелі раз на год невялікія праблемы з водазабеспячэннем: у жніўні, у дзень свята Макавей, калі сюды збіраюцца тысячы паломнікаў з Масквы, Санкт-Пецярбурга, Кіева і іншых гарадоў, каб акунуцца ў святой вадзіцы. Тады ў Клінах ваду нарыхтоўвалі на пару

дзён у запас. Цяпер тут нават праводзяць абрады хрышчэння, а мясцовы свяшчэннік для правядзення рытуалаў пры падтрымцы прадпрыемстваў раёна пабудоваў невялікую капліцу.

НА ЗДЫМКУ: блакiтная крыніца са святой вадай не замярзае зімой і не награецца летам.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛНА, БелТА.

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

З ПЕРШЫХ ВУСНАЎ

БЕЛАРУСЬ ДАПАМОЖА
ЮГАСЛАВІ

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, даючы інтэрв'ю журналістам пасля мерапрыемстваў па закладцы першага каменя ў будаўніцтве жылога комплексу «Алімпійскі», закрануў міжнародныя падзеі.

Адносна Косава ён заявіў: «Я абсалютна падтрымліваю расійскую пазіцыю ў гэтым плане. Скажу нават больш, у Беларусі пазіцыі яшчэ больш жорсткія. Мы акажам Югаславіі ўсялякую падтрымку і дапамогу, якая будзе патрэбна. Без усякіх умоў, у тым ліку і ваенную. Акрамя пасылкі нашых хлопцаў за межы краіны, што забараняе Канстытуцыя. Югаславы могуць на нас разлічваць».

ПЕРШЫ КАМЕНЬ

«АЛІМПІЙСКАЯ ВЁСКА»

У раёне праспекта Машэрава ў сталіцы Беларусі будзе рэалізаваны праект «Алімпійскай вёскі».

У жылы комплекс для спартсменаў і спецыялістаў, перш за ўсё высокакваліфікаваных трэнераў, увойдуць спачатку 4 дзевяціпавярхоўкі на 276 кватэр.

Заслужаныя спартсмены будуць мець магчымасць атрымаць жыллё на льготных умовах. Так, чэмпіёну Еўропы з поўнага кошту кватэры палепшанай планіроўкі — да 6 жылых пакояў — будзе сідка 20 працэнтаў, чэмпіёну свету — 50, а чэмпіёну Алімпіяды жыллё дадуць бясплатна.

6 кастрычніка на будаўнічай пляцоўцы будучага жылога комплексу Прэзідэнт А. Лукашэнка заклаў першы камень у будаўніцтва першага дома. Адначасова ў падмурак была закладзена і памятная манета Алімпійскага камітэта з чыстага золата вагой 7,8 грама. Прэзідэнту яе перадалі вядомыя спартсмены — біятланіст Аляксандр Папоў і гімнастка Яўгенія Паўліна.

НА ЗДЫМКУ: у час цырымоніі закладкі жылога комплексу «Алімпійскі».

СУСТРЭЧА Ў ВАШЫНГТОНЕ

ДЫЯЛОГ З МВФ

Дагаворанасць аб актывізацыі супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Міжнародным валютным фондам была дасягнута ў ходзе перагавораў урадавай дэлегацыі Рэспублікі Беларусь з кіраўніцтвам МВФ, што адбыліся ў Вашынгтоне.

Як стала вядома, у складзе беларускай дэлегацыі, якую ўзначальвае віцэ-прэм'ер рэспублікі Генадзь Навіцкі, — старшыня праўлення Нацыянальнага банка Пётр Пракаповіч, міністр эканомікі Уладзімір Шымаў і міністр фінансаў Мікалай Корбут.

У ходзе перагавораў у Сусветным банку, які таксама праходзілі ў Вашынгтоне, абмеркаваны пытанні стратэгіі дзейнасці банка ў Беларусі. Мяркуюцца, што канкрэтная праграма супрацоўніцтва гэтага міжнароднага фінансавага органа з нашай дзяржавай будзе прадстаўлена Савету дырэктараў Сусветнага банка да канца 1998 года.

У СТАЛІЦЫ

Пасля рэканструкцыі зноў прыняў пакупнікоў магазін «Акадэмія» ў Мінску. Тут шырокі выбар кніг па ўсіх галінах навукі, даведанная літаратура, слоўнікі. Сучасны інтэр'ер і зручныя вітрыны дапамагаюць пакупнікам лёгка арыентавацца ў гэтым моры ведаў.

НА ЗДЫМКУ: у гандлёвай зале магазіна «Акадэмія».

Фота Аркадзя НІКАЛАЕВА, БелТА.

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ГАЎДЭАМУС

Студэнты Беларускага ўніверсітэта культуры ўрачыста адзначылі ў Цэнтральным доме афіцэраў традыцыйную цырымонію «Інаўгурацыі» новага навучальнага года.

НА ЗДЫМКУ: пасвячэнне ў студэнты першакурснікаў.

Фота Мікалая ПЯТРОВА, БелТА.

ПАМЯЦЬ

ПЕРШАМУ ГЕРОЮ БЕЛАРУСІ

Бронзавы помнік-бюст лётчыку Уладзіміру Карвату, які разбіўся на сваім самалёце пад Баранавічамі ў 1996 годзе, будзе пастаўлены на бульвары Касманаўтаў у Брэсце. Праект помніка быў нядаўна зацверджаны Брэсцкім аблвыканкомам.

Указам Прэзідэнта краіны ў лістападзе 1996 года Уладзіміру Карвату за мужнасць і гераізм, праяўленыя пры прадухіленні падзення самалёта на густанаселены раён, пасмяротна было прысвоена званне Герой Беларусі. І вось цяпер памяць лётчыка будзе ўвекавечана ў метале на яго малой радзіме.

АКЦЫІ

ДАБРАЧЫННАЯ АПТЭКА

2 кастрычніка, адразу пасля Дня пажылых людзей і напярэдадні Дня аб'яднання Германіі, Евангелісцкая царква ФРГ правяла беспрэцэдэнтную акцыю. На базе Беларускага рэспубліканскага фонду «Узаемаразуменне і прымірэнне» пры падтрымцы Міністэрства замежных спраў Беларусі і пасольства Германіі была адкрыта першая дабрачынная аптэка для вязняў канцэнтрацыйных лагераў і гета. Усе лякарствы і медыкаменты тут бясплатныя.

Гэта толькі першы этап дабрачыннай акцыі. У будучыні плануецца адкрыць аналагічных аптэк ва ўсіх абласных цэнтрах рэспублікі. А непасрэдна ў Мінску ў будынку фонду «Узаемаразуменне і прымірэнне» з'явіцца стаматалагічны і зубапрацэсны кабінеты, а таксама служба па вырабу акулераў.

АХОВА ЗДAROУЯ

А НАМ НЕ СТРАШНА

Захворванне на рак малочнай залозы сярод жаночага насельніцтва Беларусі з года ў год узрастае. Толькі з 1982 па 1996 год гэтыя паказчыкі ўзраслі з 22,2 да 49 на 100 тысяч прадстаўніц цудоўнага полу.

Глумачыцца рост гэтага захворвання, у першую чаргу, неспрыяльнымі экалагічнымі ўмовамі, развіццём прамысловых раёнаў. Так, напрыклад, у Мінску на кожныя 100 тысяч жанчын прыпадае 61,7 захворвання, у Гомельскай, Віцебскай, Магілёўскай абласцях адпаведна: 49,6; 48,7; 48,2. Разам з ростам захворвання ў рэспубліцы ўзрастае і смяротнасць ад раку малочнай залозы. Калі гэты паказчык склаў 11,5 на 100 тысяч жанчын у 1988 годзе, то ў 1993 — 14,2, а ў 1996 — 14,4.

Як падкрэсліў доктар медыцынскіх навук, член-карэспандэнт Міжнароднай Славянскай акадэміі навук Леанід Пуцьскі, палохаць нікога гэтыя лічбы не павінны (у ЗША на 100 тысяч прыпадае 110 захворванняў у год) — паспяховае лячэнне зляжаснай пухліны залежыць ад ранняй дыягностыкі.

ПОЎНАЯ ІНФАРМАЦЫЯ

АТЛАС ДЛЯ ІНВЕСТАРА

Незвычайная кніга — «Інвестыцыйны атлас Беларусі» — рыхтуецца да выдання Беларускай агенствам садзейнічання замежным інвестыцыям сумесна з Міністэрствам знешніх эканамічных сувязей. Яна будзе ўтрымліваць кароткую статыстычную і макраэканамічную інфармацыю аб нашай рэспубліцы, дзеючае заканадаўства па інвестыцыях і апісанне праектаў, што рэалізуюцца з удзелам замежнага капіталу. Мэта гэтага фаліянта — прадставіць поўную інфармацыю аб Беларусі патэнцыяльным замежным інвестарам.

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

МУЗЕЙ ПАД НЕБАМ

У «ДУДУТКІ» — НА ВУЧОБУ

Напярэдадні Дня настаўніка ў Музеі матэрыяльнай культуры «Дудуткі» пабывала група настаўнікаў і работнікі дашкольных устаноў Беларускай чыгункі. Тут яны пазнаёміліся з народнымі рамёствамі, экспанатамі музея, абмеркавалі будучыя экскурсійныя маршруты для сваіх выхаванцаў.

Папулярнасць гэтага музея сярод настаўнікаў і школьнікаў рэспублікі імкліва расце. Толькі за апошнія два тыдні яго наведалі каля 650 школьнікаў, у асноўным з Мінска і Салігорска. У бліжэйшы час тут чакаецца «дэсант» настаўнікаў, кіраўнікоў школ і дашкольных устаноў Савецкага і Першамайскага раённых аддзелаў асветы Мінска. Такія актыўнасць наведвання музея глумачыцца тым, што ёсць магчымасць рэалізаваць на яго базе адукацыйныя і пазнавальныя праграмы для дзяцей.

СТЫХІЯ

ДАМБА НЕ ВЫТРЫМАЛА

Ліўневыя дажджы лета і восені гэтага года сталі прычынай аварыі, якая здарылася на Дабрамысленскай ГЭС, размешчанай у Лёзненскім раёне. У ахоўнай дамбе вадасховішча ўтварыліся два праёмы памерам 15 і 25 метраў, у якія і хлынула вада. Вадаёма ў 57 гектараў люстэркавай паверхні як не было. Па ацэнках спецыялістаў, ён страціў 2,2 мільёна кубаметраў вады.

Як паведамілі карэспандэнту БелТА ў Віцебскім абласным штабе грамадзянскай абароны, прарыў ліквідаваны, зроблена падсыпка грунту. Аднак станцыя, якая ўносіла свой уклад у энергазабеспячэнне рэгіёна па так званай праграме «Малыя ГЭС», не хутка зможа даць электраэнергію. Для гэтага неабходна збіранне вады, што праблематычна нават пры дажджлівым надвор'і.

ГОРАД-ЮБІЛЯР

Вы бачыце на гэтым здымку раённы цэнтр Магілёўскай вобласці горад Хоцімск, які на пачатку кастрычніка адсвяткаваў сваё 600-гаддзе і 55-ю гадавіну з дня вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Фота Мікалая ЦІТОВА, БелТА.

ПАСЛЯ ўРАГАНУ

РАЗБІРАЕМ ЗАВАЛЫ

Лягасы Беларусі расчысцілі ад буралому ўжо каля палавіны з 3,5 тысячы гектараў лясоў, што пацярпелі ў выніку ўраганаў, якія пранесліся летам гэтага года. У Міністэрстве лясной гаспадаркі падлічылі, што з убранных дрэваў сёлета нарыхтавана 312 тысяч кубаметраў драўніны. Калі працягваць расчыстку ранейшымі тэмпамі, але паскорыць вываз драўніны, то да снежня, як і было запланавана, удасца разабраць усе завалы.

КАСМІЧНЫ ўЗРОВЕНЬ

ЗАКАЗАЛІ ў БРЭСЦЕ

Прэстыжны касмічны заказ атрымаў Брэсцкі электрамеханічны завод. Тут ствараюцца распрацаваныя беларускімі вучонымі і канструктарамі комплексы для назірання за палётамі касмічных караблёў і спадарожнікаў. Гэта складаная тэхніка неабходная для ажыццяўлення расійска-амерыканскага праекта па стварэнні арбітальнай станцыі новага пакалення «Альфа». Кошт кантракта ацэньваецца ў сотні тысяч амерыканскіх долараў.

ПОШТА

З ВЫЯВАЙ БУСЛА І ЗУБРА

Міністэрства сувязі Беларусі ўвяло ў абарачэнне дзве новыя паштовыя маркі чацвёртага стандартнага выпуску з выявай бусла і зубра.

Хаця папулярнасць гэтых прадстаўнікоў фауны ў краіне не вельмі шматлікая — свае гняздоўі на тэрыторыі рэспублікі наладжваюць не больш за 14 300 пар белых і чорных буслоў, а статак зуброў налічвае ўсяго каля 400 жывёлін, — яны і сёння застаюцца вельмі каштоўнай візітнай карткай жывёльнага свету Беларусі.

Новыя знакі паштовай аплаты наміналам 500 і 1 000 рублёў выпушчаны тыражом па пяць мільёнаў экзэмпляраў.

**(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)**

заходніх саюзнікаў працавалі са-
вецкія рэпатрыяцыйныя мiсiі з
супрацоўнікаў Дзяржбяспекі, у
выніку чаго частка бежанцаў на-
суперак асабістай волі накіроў-
валася ў лагеры савецкай зоны.

21 красавіка 1945 года
старшыня Надзвычайнай Дзяр-
жаўнай Камісіі па ўстанавленню і
раследаванню злачынстваў ня-
мецка-фашысцкіх захопнікаў М.
Швернік выдаў указанне, у адпа-
веднасці з якім СНК БССР і
ЦК КП(б)Б прынялі пастанову
«Аб правядзенні апытання савец-
кіх грамадзян, якія вяртаюцца з
нямецкага рабства». Гэта паста-
нова абавязвала сакратароў аб-
комаў КП(б)Б і старшын аблвы-
канкомаў неадкладна раз-
гарнуць работу па апытанню
рэпатрыянтаў. Такія ж абавязкі
былі ўскладзены і на наркома
Дзяржбяспекі Л. Цанаву, нарко-
ма ўнутраных спраў БССР С.
Бельчанку, пракурора БССР І.
Вятрова. Усе названыя асобы па-
вінны былі забяспечыць актыўны
ўдзел абласнога і раённага
апарату ў апытанні рэпатрыян-
таў. Матэрыялы апытання неаб-
ходна было даць у Маскву, у На-
дзвычайную Дзяржаўную Камі-
сію, а копіі — у рэспубліканскія
камісіі садзейнічання ў рабоце
НДК (Саўнарком БССР).

Запуняючы 17 пунктаў,
апрача стандартных анкетных
даных (прозвішча, імя, імя па
бацьку, год і месца нараджэння,
месца работы да вайны, хатні
адрес), рэпатрыянты апісалі аб-
ставіны, пры якіх былі вывезены
за межы Беларусі, месцы, у якіх
працавалі (часта, даючы падра-
бязны адрас), характарызава-
лі сваіх работадаўцаў, умовы
працы (від і аб'ём работ, памер
аплаты працы, пакаранні), пры
гэтым часта адзначалі невынос-
ныя ўмовы жыцця ўсходніх
рабочых, сістэматычныя здзекі з
іх, называючы канкрэтных віноў-
нікаў. Гэтыя анкеты, якія былі за-
поўнены рэпатрыянтамі ў 1945—
1946 гадах, з'яўляюцца ўнікаль-
нымі крыніцамі па пытаннях вы-
вазу беларусаў у гады акупацыі і
вяртання іх на радзіму. Па падлі-
ку Ільі Куркова, усяго ў фондах
Нацыянальнага архіва Рэспублікі
Беларусь захоўваецца 8 568 та-
кіх анкет, якія ўтрымліваюць
звесткі пра жыхароў сарака пяці
раёнаў Бабруйскай, Віцебскай,
Магілёўскай абласцей, а такса-
ма гарадоў Бабруйска, Віцеб-
ска, Магілёва і Оршы.

Перад намі апытальны ліст ад
2 чэрвеня 1945 года рэпатрыян-
ткі Ляханькі Ганны Антонаў-
ны, 1899 года нараджэння,
уроджэнкі вёскі Руднае Капыльска-
га раёна, да ўгону працавала ў
сельскай гаспадарцы. Вось яе
адказы на 4 з 17 пытанняў ан-
кеты:

«Пытанне 6. Калі быў угнаны?
Адказ: Я была ўгнана ў
германскую нявольню 21 мая 1944
года з вёскі Руднае Капыльскага
раёна за тое, што мой сын быў у
партызанах.

Пытанне 7. Хто з немцаў
(венграў, румын і інш.) кіраваў
прымушовам угонам, хто ім да-
памагаў?

Адказ: Мяне, маю дачку з
дзіцем забралі немцы. Прозві-
шчы іх не памятаю. Дапамагаў ім
солтыс нашай вёскі Мясешка Мі-
калаі, які неўдзяцель знаходзі-
ўся ў шпіталі. Ён прывёў нем-
цаў і паказаў на маю кватэру.

Пытанне 14. Кароткі пераказ
умоў працы і жыцця ў няволі.

Адказ: Працавала я на роз-
ных работах, часта мне не па сі-
лах, на будаўніцтва ўмацаванняў
і г. д. Працавалі мы ў дзень га-
дзін 10, а потым увесь час сядзе-
лі за дротам у лагеры. За працу
нам нічога не плацілі. Харчаван-
не было дрэннае. На дзень дава-
лі па літру баланды з неачышча-
ных буракоў і адну буханку хле-
ба (2 кілаграмы) на 12 чалавек на
цэлы тыдзень. Адзення ніякага
не давалі. Хадзілі паўраздзетымі
зімой і летам. На ногі давалі
драўляныя кандалы, а ноччу спя-
лі на мяшкі з паперы.

Пытанне 15. Кароткі пераказ
фактаў здзекаў, насілляў, пабо-
яў і іншых злачынных дзеянняў

упадальнікаў прадпрыемстваў,
іх служачых, гаспадароў, гаспа-
дынь і іншых асоб у адносінах да
ўгнанных у германскую нявольню.

Адказ: Угнаныя ў герман-
скую нявольню лічылі за рабоў.
Вельмі моцна з нас здзекаваліся.
Калі яшчэ знаходзіліся ў Эстоніі
(з Слупца Г. А. Ляханька была
накіравана на будаўніцтва ўма-
цаванняў у Эстонію. — М. Б.), то
ўсіх дзяўчат і маладых жанчын з
нашага лагера немцы разабралі.
Урач іх агледзеў. Потым на-
кіравалі ў лазню, і пасля гэтага
немцы іх замучылі — гвалтавалі
ўсіх да смерці. І такія выпадкі бы-
лі заўсёды і ўсюды і ў Германіі.
Расстрэльвалі штодзённа. Пры-
мушалі мужчын насіць на сабе
стагодовыя сасы на некалькі кі-
ламетраў. Хто ад стомленасці
падаў, то прыстрэльвалі на мес-
цы. Калі Чырвоная Армія пады-
ходзіла да горада, дзе мы былі ў
лагеры, то немцы мацнейшых
пагналі далей, а слабых і хворых,
якія не маглі ісці, застрэльвалі і
спальвалі».

РЭПАТРЫЯЦЫЯ

ВЯРТАННЕ ДАДОМУ

Створаныя ў Савецкім Саюзе
і ва ўсіх зарубежных краінах, ку-
ды былі ўгнаны нашы людзі,
органы рэпатрыяцыі правялі вялі-
кую работу. З фашысцкай няво-
лі былі вернуты мільёны савецкіх
грамадзян.

Савецкім урадам былі выда-
дзены пастановы і распараджэн-
ні, якія прадугледжвалі правы і
льготы рэпатрыяваных. Яны
зноў атрымалі ўсе правы савец-
кіх грамадзян, прыцягваліся да
актыўнага ўдзелу ў працоўнай і
грамадска-палітычнай дзейнасці
нашай краіны. З моманту
прыбыцця на зборны пункт для
адпраўкі на радзіму яны залічвалі-
ся на армейскі паёк (па чац-
вёртай ваеннай норме за кошт
наркамата абароны) і атрымлі-
валі яго да прыбыцця на месца
прызначэння. Пры адпраўцы
рэпатрыянтаў да ранейшага
месца жыхарства на зборна-
перасылных пунктах іх забяспеч-
валі сухім пайком па трэцяй
ваеннай норме ад трох да дзеся-
ці сутак у залежнасці ад дальнасці
накіравання. Рэпатрыянты, якія
прыбывалі на радзіму і трапілі
на прыёмна-размеркавальныя
пункты, забяспечваліся ад-
наразовым гарачым харчаван-
нем па норме рабочых і служач-
чых чыгуначнага транспарту і
500 грамамі хлеба. Дзецям вы-
давалі спецыяльнае харчаванне.
Усім рэпатрыяваным аказвала-
ся таксама бясплатная медыцын-
ская дапамога, тым, хто меў
патрэбу, выдаваліся абутак,
адзенне і бялізна. Па прыбыцці
на месца сталага жыхарства,
тым, хто адчуваў патрэбу, выда-
валася аднаразовая грашовая
дапамога. Мясцовая савецкая
ўлада дапамагала з жыллем і
працаўладкаваннем. Жыхары
сельскай мясцовасці сяліліся ў
сваіх дамах ці дамах сваякоў і па-
чыналі працаваць у калгасах.

Пытанні прыёму і працоўнага
ўладкавання рэпатрыянтаў былі
ў полі зроку СНК БССР. Выявіла-
ся шмат недахопаў. Так, напры-
клад, пытанне «Аб недахопах у
рабочым прыёмна-размеркаваль-
нага пункта рэпатрыянтаў у г.
Мінску» 27 жніўня 1945 года бы-
ло заслухана на пасяджэнні
Бюро ЦК КП(б)Б. Мінскі абком
КП(б)Б абавязалі ў трохдзённы
тэрмін ліквідаваць недахопы ў
рабочым прыёмна-размеркаваль-
нага пункта ў Мінску. Для
прыёмна-размеркавальнага
пункта былі адведзены два драў-
ляныя баракі. Апрача службо-
вых памяшканняў, у гэтых
баракі былі абсталяваны адна
агульная зала на 70—75 чалавек,
пакой маці і дзіцяці на 25—30 ча-
лапек. Рамантавалася і другая
агульная зала ў бараку № 2. Для

штодзённага дзяжурства ў ста-
лах даведка былі выдзелены 28
работнікаў юстыцыі і ваенкама-
таў. Пункт быў забяспечаны ме-
дыкаментамі для аказання
першай дапамогі, тут дзяжурілі
ўрач і дзве медсястры. Рэпатрыянты,
якія прыбывалі ў
Мінскую вобласць, забяспечва-
ліся гарачым харчаваннем у ста-
ловай пяціга будаўнічага ўчастка
пуці Заходняй чыгункі.

Былі недахопы і ў адпраўцы
да месца жыхарства грамадзян,
якія прайшлі праз праверачна-
фільтрацыйныя пункты. У пісьме
наркому ўнутраных спраў БССР
С. Бельчанку ад 19 кастрычніка
1945 года намеснік старшыні
СНК БССР К. Кісялёў адзначаў:
«Асобы, якія прайшлі праверку,
адпраўляюцца да месца жыхар-
ства агулам, не па маршрутах,
дробнымі партыямі і нават адзіночкамі. У выніку, на
галаўных станцыях Баранавічы,
Стоўбцы, Мінск, Мікашэвічы і ін-
шых пры перафарміраванні па-
яздоў людзей з вагонаў выса-

валі, на працягу шасці месяцаў
не плацілі зарплату. У сувязі з
дрэннымі матэрыяльнымі і быта-
вымі ўмовамі жыцця
рэпатрыяваных вымушаны былі
прадаваць свае апошнія рэчы,
каб пракарміцца, а з некаторых
патрабавалі даплаціць падсобнай
гаспадарцы за харчаванне. У вы-
ніку такіх жа неспрыяльных умоў
працы і жыцця, створаных для
рэпатрыяваных, рэпатрыянтка
Альгоўская Марыя Іванаўна
прыняла атрутнае рэчыва з мэ-
тай пакончыць жыццё самагуб-
ствам. Толькі дзякуючы своеча-
сва аказанай урачамі дапамо-
зе, яна засталася жывой.

У падсобнай гаспадарцы чы-
гуначнага тэхнікума рэпатрыян-
тка Царук Вольга Іванаўна
прапрацавала звыш месяца. З
ёю не разлічыліся і не выдалі да-
ведкі аб працы. Загадчык пад-
собнай гаспадаркі адказаў, што
яна павінна прыехаць на радзіму,
атрымаць пашпарт, тады яны ёй
заплацяць.

Такія факты сведчылі, што не-

каторыя кіраўнікі воінскіх часцей
і грамадзянскіх адміністрацый-
ных устаноў фармальна-
бюракратычна ставіліся да
рэпатрыяваных грамадзян, не
рэзавалі на іх патрэбы, скаргі. У
выніку ўсё гэта стварала нез-
даровы настрой у рэпатрыянтаў.
У дакладной запісцы С. Хва-
шчэўскай прасі садзейнічання І.
Баркова ў пастаноўцы перад во-
інскімі часцямі пытання аб
адпраўцы рэпатрыянтаў да мес-
ца іх жыхарства.

А вось пісьмо рэпатрыявана-
нага С. Балтунова ад 10 ліпеня
1946 года начальніку аддзела
перасялення і рэпатрыяцыі Брэс-
цкага аблвыканкома: «Гэтым
прашу Вас даць мне тлумачэнне,
хто і пры якіх абставінах можа
паехаць да сябе дадому ў свой
родны горад (сяло). Прашу Вас
прислаць адказ мне пісьмом па
адрасу: Брэсцкая вобласць,
Пружанскі раён, палявая пошта
34029, Балтунову Стэфану
Пятровічу. Мяне цікавіць гэтае
пытанне таму, што на 64-м аў-
тарамонтным заводзе працуе
230 рэпатрыяваных, якія за час
свайго знаходжання на заводзе
даказалі сваёй працай аддана-
сць сацыялістычнаму радзіме і свайму
народу. Сярод гэтых людзей
ёсць таварышы, якія выконваюць
вытворчае заданне на 200—250
працэнтаў.

Я прашу Вашага растлумачэн-
ня, ці могуць такія таварышы
пры іх жаданні вярнуцца да сябе
на радзіму. Калі могуць, то якім
чынам. Прашу задаволіць маю
просьбу.

Балтуноў».

Чынілі перашкоды мясцовыя
ўлады і ў вяртанні рэпатрыянтам
іх дамоў, кватэр. Так, грама-
дзянка Пятрова была сілай вывез-
лена немцамі з Магілёва.
Гаркамгас, ведаючы, што яна
ўгнана ў Германію, узяў на свой
баланс яе дом і ўсяляў туды двух
жыльцоў. У 1945 годзе Пятрова
вярнулася з Германіі і на працягу
некалькіх месяцаў не магла ўся-
ліцца ў свой уласны дом.

Жыхарка Мінска Харкевіч у
час нямецкай акупацыі была су-
вязанай аднаго з партызанскіх
атрадаў. У час выканання аднаго
з заданняў яна трапіла ў рукі гес-
тапа і была ўгнана ў Германію.
Вярнуўшыся, яна атрымала
партызанскія дакументы, а вось
кватэру не магла вярнуць на
працягу дзесяці месяцаў. На
жаль, такія факты былі не адзі-
кавымі.

У справядзачы пракурора
Брэсцкай вобласці, старшага
саветніка юстыцыі Правільскага
ад 23 ліпеня 1945 года намесніку
Старшыні СНК БССР К. Кісялёву
аб праверцы фактаў злачынных

адносін да рэпатрыянтаў на стан-
цыі адзначана: «1. Чырво-
наармеец этапна-загараджаль-
най камандатуры станцыі Брэст
І. Цімафееў сапраўды 4 ліпеня
1945 года ў час пасадкі паса-
жыраў у поезд учыніў крадзеж
у рэпатрыянтаў Э. Аперднінай
адной скрыні з рэчамі. Рэчы ў Ці-
мафеева былі адабраны, сам ён
быў прыцягнуты да адказнасці.
(...) 3. На станцыі Брэст 4 ліпеня
1945 года быў выпадак, калі не-
вядомы ваеннаслужачы спраба-
ваў украдці карзінку ў рэпатры-
яванай Р. Шайфер, мярку-
ючы, што там ёсць рэчы. Карзі-
на была выкінута з поезда, а за-
мест рэчаў у ёй было двое не-
паўналетніх дзяцей. Невядомы
ваеннаслужачы, які спрабаваў
здзейсніць гэты крадзеж, быў
затрыманы работнікамі міліцыі,
але група байцоў таго ж этапна-
загараджальнага органа на чале
са старшынёй Іванам Лісіным
перашкодзіла затрыманню невя-
домага. Матэрыял аб гэтым чы-
гуначнай міліцыяй быў перада-
дзены каманданту Брэста.

4. З боку работнікаў чыгунач-
нага транспарту былі выпадкі яў-
на злачынных адносін да
рэпатрыяруемых пры пасадцы ў
пязды. Так, начальнік станцыі
Брэст-Цэнтральны Я. Лях у
красавіку 1945 года ўзяў у
рэпатрыяванай Клякоўскай і ін-
шых рэчаў за пасадку ў поезд.
Да таго ж была дапушчана па-
мылка ў поезде: замест
адпраўлення ў Літоўскую ССР,
яны былі накіраваны ў адваротны
бок, на Кіеў. Па вяртанні назад у
Брэст за другую пасадку Лях
таксама атрымаў некалькі
рэчаў. Ваенным трыбуналам Лях
быў асуджаны да 8 гадоў паз-
баўлення волі. (...)

5. На станцыі Брэст былі
раскрыты выпадкі спроб звалта-
вання жанчын поблізу вакзала.
Так, 4 ліпеня 1945 года ноччу
рэпатрыяваная Л. Норман,
знаходзячыся каля вакзала, была
зацягнута ваеннаслужачым ва-
енна-загараджальнай каманда-
туры К. Кутковічам у кусты, а
ён быў заўважаны і затрыманы.
Справа перададзена ў ваенны
трыбунал. (...)

Пракурор па Брэсцкай воб-
ласці старшы саветнік юстыцыі
Правільскі».

На 1 сакавіка 1946 года было
рэпатрыявана 4 199 000 савец-
кіх грамадзян, у іх ліку 520 672
беларусы (325 896 цывільных і
134 776 ваеннапалонных).

У сувязі з тым, што вяртанне
асноўнай масы рэпатрыянтаў па
БССР да сакавіка 1946 года было
закончана і падлягала рэпатрыя-
цыі ў далейшым нязначная коль-
касць савецкіх грамадзян, СНК
БССР 22 сакавіка 1946 года
прыняў пастанову № 438 «Аб
скарачэнні сеткі органаў па
справах рэпатрыяцыі». Згодна з
гэтай пастановай з 1 красавіка
1946 года былі закрыты аблас-
ныя прыёмна-размеркавальныя
пункты ў Маладзечанскай, По-
лацкай, Віцебскай, Магілёўскай,
Бабруйскай, Пінскай і Палескай
абласцях і харчовыя пункты на
станцыях Лунінец і Орша. У ад-
паведнасці з пастановай Савета
Міністраў БССР з 1 мая 1946 го-
да былі закрыты абласныя
прыёмна-размеркавальныя пун-
кты ў Брэсцкай, Баранавіцкай,
Гродзенскай, Гомельскай і Мін-
скай абласцях. Далейшае абсу-
гоўванне рэпатрыяруемых
грамадзян, што прыбывалі ў
вобласць, а таксама транзітных
рэпатрыянтаў Савет Міністраў
БССР усклаў на абласныя аддэ-
лы па справах перасялення і
рэпатрыяцыі.

У адпаведнасці з Жэнеўскай
канферэнцыяй 1949 года аб
абароне ахвяр вайны ў 1946—
1952 гадах у СССР вярнуліся
яшчэ 104 893 рэпатрыянткі.
Большасць з іх была прымушова
вернута з краін, дзе знаходзіліся
савецкія войскі. Грамадзяне, якія
не пажадалі вярнуцца ў СССР,
склалі так званую другую хвалю
эміграцыі. Пытанне рэпатрыяцыі
было аб'ектам вострай паліты-
ка-ідэалагічнай і дыпламатычнай
барачыбы паміж былым СССР і
заходнімі дзяржавамі ў першыя
пасляваенныя гады.

НАМ ПІШУЦЬ

АСВЯЦІЛІ ПАСЛЯ СОТНІ ГАДОЎ

Жыў капісь на Зарэччы (усходнім квартале Вільні) заслужаны беларускі святар — кс. др. Адам Станкевіч. Ахвярны і цвёрды гэта быў чалавек. Ні на што і ні на кога нягледзячы, змагаўся ён пры любых уладах за вызваленне народа з-пад акупацыі, за вольную і свабодную Бацькаўшчыну.

Побач з Зарэччам стаяў невялікі, але даволі прыгожы касцёл св. Барталамея. Стаяў... Але праводзіць службы для верных хрысціян яму тут не дазвалялі. І служыць Стварыцелею, гаварыць казанні людзям Адам Станкевіч змушаны быў у іншых святыхнях: касцёлах св. Ганны і св. Мікалая.

Як вядома, кс. др. Станкевіч быў замучаны ў сталінскіх лагерах. Не давялося яму дажыць да краху бальшавіцкай імперыі і вярнуцца ў свабодную, незалежную Беларусь. Аднак пасянае ім мудрае і здаровае насенне дало добрыя парасткі. І шматгадовыя намаганні беларусаў-католікаў знайшлі падтрымку ў адроджанай Летуве: пасля 100 гадоў касцёл сёння адчынены і асвячоны пры масавым удзеле прыхаджан.

Сабраўшыся, прыхаджане шчыра дзякавалі арцыбіскупу Бачкісу за яго прыхільнасць да беларусаў і актыўную падтрымку. Гэты высокаадукаваны святар шмат гадоў працаваў у Францыі, дзе засвоіў і шчыра падтрымліваў законы і звычайны справядлівасці і дэмакратызм. Як у свецім, так і ў царкоўным жыцці.

Хоць дзень адкрыцця і асвячэння касцёла мяняўся, на гэтую радасную ўрачыстасць з'явілася каля тысячы веруючых. Месца ў запоўненай святыхні не хапіла, і каля сотні прыхаджан стаялі на дварэ. Сярод іх — пачынальнікі, ініцыятары, шчырыя хрысціяне, якія некалькі доўгіх гадоў дабіваліся адкрыцця роднай святыхні: Людвіка Кардзіс, Міраслава Русак, Яраслаў Станкевіч, Сяргей Вітушка і іншыя. На шчасце, выдалася спрыяльнае надвор'е.

Пунктуальна, у вызначаны час, з'явіўся Яго эксцэленцыя арцыбіскуп Бачкіс, які ў суправаджэнні прэлата кс. Алюіса і вызначанага настаўніка касцёла Яна Шуткевіча прайшоў па высланай зелянінай і кветкамі дарожцы з вуліцы ў святыхню.

Цяжка перадаць сповамі, што перажывалі згаладалыя па родным слове прыхаджане-беларусы, якім прыходзілася доўгія гады звяртацца да Госпада чужымі словамі або чужымі вуснамі... Магутныя мелодыі аргана, песні выдатнага хору, цёлыя, родныя словы Евангелля, што прагучалі на матчынай мове з вуснаў шчырых і добрых служыцеляў Стварыцеля, пранікалі да глыбіні душы і ўваскрасалі ў сэрцах веру і надзею на адраджэнне справядлівасці ў людзей і нашых апекуноў.

Не сакрэт, што чужы адносна беларусаў клер прынёс на Беларусь мала карысці, але шмат шкоды, маральных стратаў. Яго непрыхільнасць, а часта — варожасць да ўсяго беларускага калечыла душы насельніцтва і падштурхоўвала да атызізму. Многія не хадзілі ў царкву, адракліся ад веры, якая перастала быць роднай.

Становішча значна пагоршылі бальшавікі, якія вялі бязлітасную вайну супраць рэлігіі. Нішчэнне будынкаў (касцёлаў і царкваў), аплеўванне веры і праследаванне, горшае, чым першых хрысціян у Рыме, пакінула нязмыўныя следы. Скалечыла многія пакаленні.

Здавалася б, што скалечаны ашуканствам і подкупам беларус Віленшчыны на век адрокся ад веры сваіх продкаў і нацыянальнасці. Аднак апошнія гады адраджэння і адкрыцця Беларускай святыхні паказалі, што гэта не так.

Характэрна, што нават моладзь пачынае задумвацца над рэлігійным і нацыянальным ашуканствам. Аб гэтым сведчыць не толькі школа і беларускі факультэт універсітэта, але і прысутнасць у час адкрыцця касцёла немалой колькасці маладых людзей.

Евангельская навука Хрыста знаходзіць у народзе належны грунт і прадказвае справядлівыя судзісны ўсіх нацыянальнасцяў і народаў. Калі будучы намі апекавацца такімі служыцелямі Хрыста, як архіепіскап Бачкіс, хутка ў нашым жыцці перамогуць прынцыпы праўды, сумленнасці і братэрства. Пра гэта павінна пазнацца не толькі беларускае духавенства, але і ненасытныя захопнікі душ людскіх.

Архіепіскап Бачкіс, монс'єр Васіляўскас і настаяцель новаасвячонага касцёла а. Шуткевіч карыстаюцца вялікім аўтарытэтам у насельніцтва ўсіх канфесій. Дзякуючы іхнім старанням і дапамозе, новаадкрытая святыхня забяспечана ўсім неабходным для нармальнай чынасці. Тысячы беларусаў выказваюць ім за гэта шчырую і глыбокую падзяку!

Аляксей ЗІНКЕВІЧ.

г. Вільня.

ЗАБЫТЫЯ ІМЁНЫ

ВЕНЦАСЛАЎ ПЕЛІКАН

9 ліпеня споўнілася 125 гадоў з дня смерці вядомага ў свой час у медыцынскім свеце хірурга і анатама Венцаслава Пелікана. На жаль, у Беларусі пра яго зусім ніхто не ведае. Праўда, у сваёй кнізе "С факелом Гипократа" Валянцін Грыцкевіч трохі яго ўспамінае. Але ў адным абзацы пра такую асобу, як Пелікан, не раскажаш. А забыць ці выкінуць з гісторыі Беларусі гэтага адукаванага і здольнага чалавека проста нельга.

Венцаслаў Пелікан нарадзіўся ў Слоніме ў 1790 годзе ў дваранскай сям'і. Бацька яго Вацлаў Пелікан быў музыкантам слонімскага аркестра тэатра Агінскага. Два гады, пачынаючы з верасня 1776 года да верасня 1778-га, атрымліваў тут месячную плату 10 дукатаў, а да сакавіка 1785 года — толькі сем дукатаў. На першае студзеня 1782 года каса гетмана Агінскага завінавацтва яму 44 дукаты. Гэта былі вялікія грошы. Таму сям'я Пеліканаў была даволі багатая. Да апошніх дзён бацька Венцаслава заставаўся ў Слоніме, дзе ў 1797—1798 гадах быў наглядачыкам замка.

Першапачатковую адукацыю Венцаслаў Пелікан атрымаў у Маладзечне. А ў 1809 годзе праслухаў курс філалагічных навук у Віленскім універсітэце.

Восенню 1809 года яго залічылі студэнтам медыцынскага аддзялення Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі. Скончыў яе з залатым медалём і быў уладкаваны на працу на кафедру хірургічнай паталогіі і клінікі, якую ўзначальваў тады знакаміты хірург І. Буш.

У 1814 годзе наш зямляк знаёміць вучоны савет акадэміі са спіскам 58 апераций, якія ён зрабіў. За працу "Аб анеўрызмах" Венцаславу Пелікану прысвойваюць ступень доктара медыцыны і хірургіі. Праз два гады ён атрымлівае пасадку ад'юнкта-прафесара за цыкл лекцый "Аб перашкодах, якія сустракаюцца пры даставанні каменя з мачавога пухіра і спосабы пераадолення іх".

З 1817 да 1831 года дзейнасць Венцаслава Пелікана цесна звязана з Віленскім універсітэтам. Ён выбіраецца прафесарам на кафедру тэарэтычнай і практычнай хірургіі і хірургічнай клінікі, выкладае студэнтам хірургію, анатомію і судовую медыцыну.

У 1824 годзе доктар са Слоніма быў абраны дэканам медыцынскага аддзялення, а ў 1826 годзе становіцца рэктарам Віленскага універсітэта.

У 1831 годзе Венцаслаў Пелікан зноў вяртаецца ў Пецярбург, дзе працуе інспектарам Міністэрства ўнутраных спраў Расіі, дырэктарам медыцынскага дэпартаменту ваеннага міністэрства, а ў 1851 годзе яго выбіраюць прэзідэнтам Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі. Тут ён упершыню пачынае праводзіць акадэмічныя канферэнцыі, на якіх вядомыя дактары і навукоўцы чыталі свае даклады. А праз 14 гадоў ва ўзросце 75 гадоў В. Пелікан становіцца старшынёй медыцынскага савета Міністэрства ўнутраных спраў Расіі. Як бачыце, вельмі ўдала і паспяхова наш зямляк рухаўся наперад па службовай лесвіцы ў тагачаснай мікалаеўскай Расіі.

Заслугі ў медыцыне Венцаслава Пелікана вельмі вялікія. Акрамя лекцый ён выдаваў вучэбныя дапаможнікі, сабраў шмат матэрыялаў па анатамічнай медыцыне, стварыў новыя хірургічныя інструменты, сярод якіх і пілу, што пры піраванні косці не траўміруе мяккіх тканак. А таксама вынайшаў спецыяльную фрэзу для трэпапацыі чэрапа.

Шмат зрабіў наш зямляк і ў хірургіі сасудаў, вядомыя яго аператы ў галіне шыі і галавы. Асобныя віды апераций і тэхнічныя дэталі насілі тады на практыцы амаль рэвалюцыйны характар.

Венцаслаў Пелікан прымаў актыўны ўдзел і ў грамадскім жыцці Вільні і Пецярбурга. Ён быў старшынёю камітэта па складанню праекта Віленскай вучэбнай акругі і новага статута Віленскага універсітэта. Ён быў ганаровым членам-карэспандэнтам медыка-хірургічнай акадэміі ў Пецярбургу, членам Віленскага і Варшаўскага медыцынскіх таварыстваў, таварыства кіеўскіх дактароў і Харкаўскага універсітэта...

Памёр Венцаслаў Пелікан на 83 годзе жыцця ў 1873 годзе ў Пецярбургу.

Сяргей ЧЫГРЫН.

«НАДЗЕЯ — XXI СТАГОДДЗЕ»

Дзіцячы аздараўленча-адукацыйны цэнтр "Надзея", створаны ў рамках беларуска-германскага праекта "Надзея — XXI стагоддзе", існуе ўжо чатыры тыдны. За гэты час у ім прайшлі аздараўленне каля 5 тысяч школьнікаў з раёнаў чарнобыльскай зоны. У гэтым годзе на конкурсе гуманітарных праектаў на прэмію фонду Роберта Бома праект "Надзея — XXI стагоддзе" ўдастоены першай прэміі (10 000 нямецкіх марак).

Акрамя нямецкіх фондаў, у фінансаванні і аснашчэнні цэнтры "Надзея" ўдзельнічаюць дабрачынныя арганізацыі Японіі.

НА ЗДЫМКАХ: дзеці з чарнобыльскіх раёнаў на адпачынку ў цэнтры; дзіцячы аздараўленча-адукацыйны цэнтр "Надзея"; беларускія і нямецкія спецыялісты каля макета-схемы раёнаў, якія пацярпелі ад аварыі на ЧАЭС.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БелТА.

Мікалай БАНДАРЭНКА.

ШЛЯХ ДА МІЦКЕВІЧА

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

апошняга слова, не адрываючыся: так бліскуча яе склаў Язэп Янушкевіч. Ледзьве з'явіўшыся ў продажы, гэтая кніга набыла статус бібліяграфічнага рарытэта. У ім упершыню надрукаваны выбітны пераклад Пятра Бітэля.

Прэзентацыя юбілейнага выдання адбылася ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі, які не застаўся ў баку ад урачыстасцяў з нагоды дня нараджэння Міцкевіча, адзначыўшы яго натуральным, але неардынарным чынам — юбілейнай экспазіцыяй «Пан Тадэвуш». Выстава аднаго твора, ілюстрацыі Васіля Шаранговіча. (Канцэпцыя І. Зварыка, мастакі А. Петрыканец, А. Гуськоў).

Зайшоўшы ў залу і павітаўшыся з Паэтам, чый партрэт адразу прыцягвае ўвагу (партрэт адмысловы: спачатку здаецца, што гэта старадаўні дагератып, толькі павялічаны ў памерах, але на самай справе партрэт гэты шоўкам тканы сто гадоў таму), трапляеш пад абаяннае рэчаў Міцкевічавай пары. І гэта не халаднаватая калекцыя, але добра прадуманая кампазіцыя ў духу «Пана Тадэвуша». Інтэр'ер не проста мадэля эпохі. Ілюстэтка, і крэслы, і партрэт Касцюшкі ў парэпаным багечце, і народны дзявочы строй, накрыты вячальным вэлюмам, на крэсле (быццам чакае сваю гаспадыню) падказваюць: гэты пакой належыць канкрэтным асобам. Каму ж? Зосі і Тадэвушу. Спачатку — Тадэвушу, а потым — Зосі, калі малады пан выехаў даставаць навукі ў Вільню. Прадметы ў вітрынах выклікаюць адпаведныя асацыяцыі. Старадаўняя багаслоўская кніга на лаціне, ружанец ксяндза-пілігрыма (бернардына, канечне), прадметы ўбрання святара нагадваюць, што касцёл у жыцці паэта і ўсёй эміграцыі былой Рэчы Паспалітай адгрываў найістотнейшую ролю: адганяў спакусу роспачы, збіраў аслабелыя сілы і падтрымліваў веру — «Айчына ўваскрэсне!»

Не ведаю, ці так было задумана, ці так атрымалася незнарок, але вельмі дарчы партрэт Марыі-Луізы, жонкі Банапарта (частка інтэр'ернай кампазіцыі) суседнічае з вітрынаю, дзе маляўніча пакладзены кнігі, шляхецкі пояс са Слуцкай персіярні, чарніліца з пяром, шыкоўная шабля ды бронзавыя фігуркі Напалеона. Разумен, так перададзены настрой шляхты напярэддні вайны 1812 года. Вядома, што значная яе частка звязвала аднаўленне незалежнасці

Кароны і Княства з паходам Напалеона. Пра тое мы чытаем і ў паэме. Гэтыя людзі, да якіх належаў і Міцкевіч, і героі яго паэмы бачылі сваю Айчыну сярод тых краін, якія ўставалі на шлях да найкаштоўных сацыяльных каштоўнасцяў — праваў чалавека і свабоды.

**А вернем славу — вернем і дзяржаву,
Бо з парастка пачатак дрэва волі.**

Вось толькі як шкада ўсім нам да болю,

Што час ідзе... —
чытаем мы радкі з паэмы. Такія «старонкі з кнігі» знаходзяцца ва ўсіх вітрынах. Дзякуем, чытаем далей:

**...Кажучы між намі,
Дзе дзіркі беднасці
прыкрыты галунамі
І дзе паліцыя — гарантыя
спакою,
Свабодзе там, казаў той,
памахай рукою.**

О, трэба чытаць і перачытваць класічны твор! Знаходзім у вітрынах іншыя сюжэты і матывы: чароўнай Тэлімены, засотляў, наездаў, палявання, цырымоніі падавання кавы...

Знаходзім на выставе і найцікавейшыя кніжныя выданні ад XIX стагоддзя і да найноўшых як на мове арыгінала, так і ў перакладах. Гэтыя кнігі — з фонду Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Сярод выстаўленых кніг прыцягваюць увагу крытычныя і даследчыцкія працы. Напрыклад, «Пан Тадэвуш» і раманы Вальтэра Скота, ці «Гумар у паэме «Пан Тадэвуш», ці яшчэ «Разбор паэмы ў пытаннях і адказах. Дапаможнік для навучэнцаў». Гэта ўсё па-польску. Але ж і нашым вучням падобныя працы пачытаць было б вельмі карысна.

Усё вышэйзгаданае — толькі прадмова да галоўнага. Сэрца выставы, душа яе — акварэлі, арыгінальныя ілюстрацыі, выкананыя народным мастаком Беларусі Васілём Шаранговічам. Тыя самыя, што ўвайшлі ў юбілейны выданні «Пана Тадэвуша». Дванаццацічастковым, з каштоўнейшых пласцінак пясам выцягнуліся гэтыя творы ўздоўж вертыкальнай прасторы залы. Нішто не замінае да іх падыйсці, як заўгодна блізка ці на адлегласці разгледзець іх, палюбавацца. Вобразы герояў паэмы, вобразы прыроды, дэталі ўбрання, багаты прадметны свет, псіхалагічны настрой персанажаў — многае перададзена ў гэтых работах. Акварэльная тэхніка пісьма патрабуе найвышэйшага майстэрства. Тут, як у фрэсках, фарбу кладзеш адразу, нічога нельга паправіць. Дый нічога не трэба папраўляць! Усё тут дакладна, выразна, тэмпераментна і лірычна, мякка і густоўна.

Частка работ была створана на пачатку 80-х, да выдання «Пана Тадэвуша» 1985 года ў перакладзе Язэпа Семіяжона (цудоўны пераклад і цудоўнае выданне, дададзім ад сябе). І вось тады афіцыйны прадстаўнік Польшчы прапанаваў сп-ру Шаранговічу прадаць творы ў ПНР не проста за добрыя, а за вельмі добрыя грошы. Мастак не захацеў, пакінуў іх у сябе. І дзякуй яму! Вось мы цешымся з іх на выставе і ў новай кнізе. Добрая мая прыяцелька расказала наступнае. Даўно не прыступала яна да споведзі. Споведзь — псіхалагічна складаны чын, не да кожнага святара прымусяць сябе ісці, каб раскрыць непрыемныя таямніцы. Часам перашкаджае недарэчная драбязя, часам — аблічча... І вось убачыла яна аркуш з выявай аднаго з персанажаў «Пана Тадэвуша» — ксяндза Робака, такім, як яго прадставіў мастак (Шаранговіч). А ў хуткім часе ў Чырвоным касцёле ў Мінску заўважыла ксяндза, вельмі падобнага да таго, на партрэце, можа, трохі маладзейшага. Да яго і пайшла спавядацца. І так ён добра ёй нарадзіў, што быццам святлом нейкім асвятляўся ў душы.

Святло на выставе пралівае стары залачоны кандэлябр з белымі свечкамі, што стаіць у сярэдзіне залы. І пралівае ён святло на дакументы з архіва літаратуры і мастацтва, дакументы, якія раскрываюць драматычную гісторыю першага перакладу «Пана Тадэвуша» на беларускую мову. Гэта асобны сюжэт, звязаны з імёнамі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Браніслава Эпімаха-Шыпілы, з дзейнасцю Цэнзурнага камітэта і суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца».

У асобнай «рэзансаннай» вітрыне, пад добраспалупеннем абраза Вострыніцы Прачытай, «што ў Вострай Браме свеціцца пры набажэнствах», разгорнуты новы асобнік «Пана Тадэвуша» — наймудрайшы эксманат на выставе. Шкада, канешне, што кніга гэта імгненна знікае з крамаў. Але, з іншага боку, гэта і добра: яна патрэбна, на яе ёсць попыт, ідзе яна і пад нашыя «стрэжкі». Дарчы, паралельна з гэтым шыкоўным выданнем выпушчана больш сціплая кніжачка ў серыі «Школьная бібліятэка» — Адама Міцкевіч. «Пан Тадэвуш» (пераклад Я. Семіяжона). Будзем чытаць!

Зьміцер КАЛІСТРА.

НА ЗДЫМКУ: акварэлі Васіля ШАРАНГОВІЧА — ілюстрацыі да кнігі Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш».

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БелТА.

Помнік паэтэсе Еўдакіі ЛОСь у Віцебску.
Фота Аляксандра ХІТРОВА, БелТА.

З ФЕСТИВАЛЮ НАРОДНАГА МАСТАЦТВА «БЕЛАСТОК—ГРОДНА»

НАС ЯДНАЮЦЬ ПЕСНІ

Тон прыязнасці і дабрыні на чарговым, шостым па ліку, фестывалі «Мастацкія сустрэчы Беласток—Гродна», што адбыўся ў горадзе над Нёманам, стаў панаваць ужо з афіцыйнага адкрыцця імпрэзы. Удзельнікаў традыцыйнага спаткання, а імі былі лепшыя беларускія калектывы з Беластоцчыны і польскія — з Гродзеншчыны, шчыра прывіталі старшыня Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы Ян Сычэўскі і намеснік старшыні Саюза палякаў Беларусі Тадэвуш Малевіч. Услед за іх кароткімі выступленнямі паведамляецца, што ў Валянціны Ласкевіч, гасці з Беластока і адной з вядучых фестывалю, якраз дзень нараджэння. Імянінцы пад дружныя воплескі залы ўручаюцца жывыя кветкі і падарункі.

Мастацкая сустрэча майстроў сцэны памежжа адкрылася выступленнем хору гарадскога аддзела БГКТ у Беластоку. Задушэўна і міла гучаць песні аб роднай зямлі беларусаў, пра каліну-маліну і, канешне, аб каханні. Цікавыя і прыгожыя нумары прадставілі ўдзячным глядачам і іншыя калектывы гасцей: фальклорны гурт «Арэшкі» з Арэшкава (кіраўнік Надзея Грушэўская), вакальныя групы «Чыжаўляне» з Чыжоў і «Хлопцы-рыбалоўцы» з Рыбалаў (кіраўнікі Міхаіл Аўхімена і Янка Бурнос), фальклорныя ансамблі «Рэчанька» з Козлікаў (Аля Дубэц) і «Распяваны Гарадок» з Гарадка (Сцяпан Кона), маладзёжны хор з Беластока «Каласкі» пад кіраўніцтвам зноў жа спадарыні Алі Дубэц і іншыя.

Яшчэ колькі слоў пра выступленні беларусаў з Беластоцчыны. Хораша і ўзнёсла спявалі яны аб няпростай сялянскай долі, прыгажосці роднага краю, радасці кахання і горыч расстання, іншых людскіх пачуццяў. Удала ўпрыгожвалі праграму нумары, прасякнутыя народным гумарам. Асабліва вызначыўся выканаўчым майстэрствам хор «Васілёчкі» з горада Бельск-Падляшскі (мастацкі кіраўнік Уладзімір Захарчук). Калі слухаш гэты калектыв, то міжволі параўноўваеш яго з Акадэмічным хорам імя Цітовіча пад кіраўніцтвам М. Дрынеўскага. Добрае ўражанне выклікалі «Хлопцы-рыбалоўцы». І хоць з Янкам Бурносам спявалі толькі чатыры дарослыя мужчыны і пачынаючы спявак-хлопчык, яны падтрымалі цудоўным голасам сваю аднавяскоўку-імянінцу Валянціну Ласкевіч. А мне прыгадаліся незабыўныя канцэрты рыбалоўцаў у мінулыя гады на Гродзеншчыне, у прыватнасці, у 1991, а таксама шчырае спатканне з імі ўлетку 1989 года на рацэ Нараў.

Змястоўна і па-майстэрску, з уласцівым для іх імпульсам выступілі польскія калектывы Прынямонія. Не ўступалі беластоцкім сябрам у запале і артыстызме ансамбль песні і танца «Хабры», хор і аркестр «Ютшанка», харавыя гурты і вакальныя групы «Прамень», «Радунскія салюкі», «Струбнічанка» (ад назвы мастоўскай вёскі Струбніца) і іншыя. Узнёсла гучалі польскія народныя песні, іх дапаўнялі танцы. Як беларусы пра Нёман, гэтак жа мілагучна спявалі палякі са Шчучына пад кіраўніцтвам Эдварда Гайдукевіча песню пра Віслу — любую і мудрую раку. Застаецца заўважыць, што разам з Валянцінай Ласкевіч бездакорна, з добрым мастацкім густам вёў канцэртную праграму кіраўнік польскага тэатра ў Гародні Уладзіслаў Сіпкін.

Апошнім па ліку, але змястоўным і дасціпным было выступленне на фестывалі эстраднага калектыву «Ас» з Беластока (мастацкі кіраўнік Славамір Трафімчук). А напрыканцы сустрэчы на сцэну і падмосткі выйшлі ўсе ўдзельнікі захапляючага фестывалю. І, здаецца, над усім Гродна палілася натхняючая песня на словы Канстанцыі Буйло «Люблю наш край, старонку гэту...» У чароўным захапленні ўзялася ўся зала, дружна падтрымаўшы спевакоў народаў-братоў.

Фестываль праведзены на сродкі Гродзенскага аблвыканкома пры актыўнай падтрымцы польскай і Беларускай грамадскай памежжа. На канцэрце прысутнічалі Генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Беластоку Мікалай Крэчка, намеснік старшыні Гродзенскага аблвыканкома Марыя Бірукова (яна ж з'яўлялася старшыней аргакамітэты па падрыхтоўцы і правядзенню фестывалю), афіцыйны прадстаўнікі Польшчы і ўладных структур Беларусі.

Наступны фестываль павінен адбыцца ў будучым годзе ў Беластоку. Хай і надалей песня яднае людзей і нясе ім радасць і дабро.

Алесь ЖАЛКОЎСКІ.

МІНСКА — ВОСЕНЬ

і белакрылых чаек ды по-эраг, нібы хочучь вырвацца са тваюцца, як на сапраўд- . Толькі пасярод воднай

зчынку мінчан. Яно штуч- гадоў таму. За гэты час ім. А чатыры ракі — Свіс- тусці якіх зроблена вада- сталі яго дном. Даўжыня

вадасховішча дзесяць кіламетраў, шырыня — чатыры з па- ловай. Плошча больш як трыццаць адзін квадратны кіла- метр. Раздолле тут рыбакам, спартсменам, аматарам па- купатца, пазагараць, паплаваць на лодцы...

А мы сёння прыехалі палюбавацца восенню. Дзень ста- яў слаўны. Прайшлі берагам, лесам. Захапляліся казачны- мі мясцінамі, некаторыя фатаграфавалі. Прапануем чыта- чам некалькі здымкаў.

Мікалай ДЗЕЛЯНКОўСКІ.
Фота Віктара СТАВЕРА.

ЗВАРОТ

ДАЎ БЕЛАРУСКА-БРЫТАНСКАГА СІМПОЗИУМА «ЭТЫЧНЫЯ ПЫТАННІ РЫСТАННЯ ЖЫВЁЛІН У НАВУЧАЛЬНАЙ ПРАЦЫ І НАВУКОВЫХ ДАСЛЕДАВАННЯХ»

ычніка 1997 года па ініцыятыве аўнага медыцынскага інстытута Міністэрства аховы здароўя Рэс- публікі Беларусь і Еўрапейскага Парламента, Парытані ў Рэспубліцы Беларусь і арыства аховы жывёлін адбыўся іпозіум «Этычныя пытанні вы- лін у навучальнай працы і навуко- ах». У сімпозіуме прынялі ўдзел чыкі і студэнты з Беларусі, Расіі, вецыі.

здаў і дыскусій адзначана, што ў азнага працэсу і навуковых дасле- іся пазытыўныя змены, якія без цыі і навуці прывялі да зніжэння істоўваемых жывёлін, паляпшэн- інак існуючыя перамены ацэньва- гэндэнцыя, якая не мае цвёрдай ізацыйнай асновы. У сувязі з гэ- імпозіума звяртаюцца да органаў іў навуковых і вучэбных органаў, выкладчыкаў і студэнтаў з заклі- ах адносінах да жывёл, што з'яўля-

юцца аб'ектам медыцынскіх і біялагічных даследа- ваньняў.

Ідэі гуманізму павінны падмацоўвацца адпавед- нымі законамі і правіламі. Неабходна распраца- ваць сістэму ліцэнзавання, кантролю і ацэнкі эк- сперыментальнай работы з жывёламі; строга за- хоўваць існуючыя цяпер правілы працы з эк- сперыментальнымі жывёламі; звесці да мінімуму пакуты і боль пры абыходжанні з жывёламі і правядзенні працэдур; навукова абгрунтаваць і планаванне колькасць жывёл, неабходную для атрымання дакладных вынікаў у эксперыменталь- ных даследаваннях, і выкарыстоўваць пры гэтым лінейных жывёл; удасканальваць навучальны працэс, замяняючы асобныя эксперыменты in vivo матэматычным мадэляваннем, а таксама пры- мяненнем біялагічных мадэлей in vitro шырокім выкарыстаннем вучэбных фільмаў і віртуальных камп'ютэрных праграм.

Удзельнікі сімпозіума заклікаюць да захоўван- ня Еўрапейскай канвенцыі па абароне жывёл, якія выкарыстоўваюцца для эксперыментальных і ін- шых навуковых мэт.

ПІТЭКУ ТРЭБА АХОЎВАЦЬ ПА-СУЧАСНАМУ

і сельскагаспа- ды ўстаноўлена ніжнага фонду анкцыянаванага таў. Яна нала- ім, што спыняе нігу ці вынесці шыся. Пры гэ- аляе спакойна зрэгістраваныя

ы дасягаецца і, прызначаныя доступу, па- чваюцца". На экі ўмацаваны ікі-антэны, зар- оукцыяй сігна- ова з рэгіст- чы карысталь- лагнічваюцца" прыстасаван- тарам. Пасля

вяртання кніг у бібліятэку яны зноў "намагнічваюцца". Усе біб- ліятэкі ў развітых краінах забя- печваюцца такімі сістэмамі ахо- вы ў абавязковым парадку.

Аднак галоўны эффект сістэмы заключаецца не столькі ў ахове кніг ад крадзяжу, колькі ў маг- чымасці перавесці бібліятэку на больш зручны і дэмакратычны рэжым яе выкарыстання. Тады бібліятэка перастане закрываць у сховішчах і хаваць ад карыст- альнікаў каштоўныя інфарма- цыйныя рэсурсы, а будзе старацца прадаставіць іх у сва- боднае карыстанне, будучы ўпэўненай у іх захаванасці. Біб- ліятэкар пры гэтым перастае адыгрываць ролю вартуніка пры кнігах, а пачынае выконваць свае прамыя абавязкі па прада- стаўленні інфармацыі.

Гэтую сістэму ўпершыню ў Беларусі паставіла Беларускае прадстаўніцтва сусветна вядомай амерыканскай фірмы Checkpoint, якая спецыялізуецца на ства- рэнні і вытворчасці ахоўных сістэм для магазінаў і біблія- тэк. Улічваючы, што гэта першая ў краіне ўстаноўка, фірма зрабіла Беларускай сельскагаспа- дарчай бібліятэцы значную сцідку ў цане.

Вядома, што ў Беларусі сёння дзейнічаюць 11,5 тысячы біб- ліятэк розных відаў і маштабаў, ўсе яны маюць патрэбу ў ахо- ве. Беларускае прадстаўніцтва Checkpoint робіць першыя крокі на інфармацыйным рынку Бе- ларусі і гатова супрацоўнічаць з бібліятэкамі па арганізацыі і аховы на падставе новых тэхна- логій.

НАШ АДРАС:
20005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
1-32-80, 213-30-15, 284-76-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў,
матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
«Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, зварстана
і аддрукавана ў друкарні
«Беларускі Дом друку»
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 1 625 экз. Індэкс 63854. Зак. 1774.
Падпісана да друку 12. 10. 1998 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.